

[เรื่ อ ง จ า ก ป ก]

Daphne Grace : เขียน

พีเชรุ แสงทอง : แปล

ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ประวัติศาสตร์สังคมของผ้าคลุม : มุมมองจากตะวันออกกลาง

มีงานศึกษาจำนวนหนึ่งที่พยายามค้นหารากเหง้าดั้งเดิมของการคลุมผ้าของผู้หญิงมุสลิม โดยมีการศึกษาร่องรอยพัฒนาการของกลุ่มชนในอารยธรรมที่แตกต่างกันทั้งในอารยธรรมเมดิเตอร์เรเนียน และอารยธรรมเมโสโปเตเมีย

แปลจาก The Women in the Muslim Mask : Veiling and Identity in Postcolonial Literature.

London: Pluto Press, 2004. pp.14-20

แฟชั่นอิสลามและอาบายาในอาหรับ “ความงามกับความศรัทธา...”

อาบายา (abaya) เป็นศัพท์ชาอู่อาระเบีย หมายถึง การปกปิด ศัพท์นี้แพร่หลายอยู่ในหมู่ชาวอาหรับด้วย โดยหมายถึงชุดเครื่องแต่งกายที่ปกปิดเกือบทุกส่วนของร่างกาย เป็นชุดที่สัมพันธ์กับสภาพภูมิอากาศและความศรัทธาในศาสนาอิสลาม ด้วยเหตุนี้ในชนบดดั้งเดิม อาบายาจึงหมายถึงชุดที่มีความเรียบง่ายทั้งด้านสีสันทและรูปแบบ

อย่างไรก็ดี ปัจจุบันชุดอาบายาโดยเฉพาะสำหรับผู้หญิงมุสลิม ได้กลายเป็นชุดที่จะมีความโดดเด่นทั้งสีสันทและรูปแบบมากขึ้น มีรูปลักษณ์และรูปแบบของวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาเสริมส่งผลให้ชุดดูแปลกตา สวยงามน่าสมัย และมีลวดลายตลอดจนสีสันทหลากหลาย กระทั่งกลายเป็น “กระแสปะชั้นอาบายา” ในตะวันออกกลาง

การศึกษาต่างๆ เหล่านี้ บ่งชี้ว่าการคลุมหน้านั้นมีมาตั้งแต่โบราณยาวนานก่อนจะเกิดวัฒนธรรมอิสลามและวัฒนธรรมคริสเตียน ถึงแม้ว่าในความรับรู้ของคนทั่วไป การคลุมหน้าจะมีความสัมพันธ์กับผู้หญิงอาหรับมาอย่างยาวนานก็ตาม แต่ก็มีหลักฐานซึ่งแสดงให้เห็นว่าการคลุมนั้นมีอยู่นานแล้วในวัฒนธรรมที่ไม่ใช่อาหรับ

หลักฐานดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการคลุมในสังคมดั้งเดิมนั้นเกี่ยวพันกับพวกทาส ระบบการลงโทษผู้กระทำผิดใน 3 ศาสนาที่นับถือพระเจ้าองค์เดียว ซึ่งพัฒนาขึ้นในทะเลทรายอาราเบีย นอกจากนี้ก็มีการกล่าวอ้างว่ามีหลักฐานการคลุมไปไกลถึงตำนานเรื่องอดัมและอีฟ (ทั้ง 3 ศาสนาเชื่อว่า

กระแสนี้ส่งเสริมให้นักออกแบบอาหรับอย่างเช่น รานี คาเกอร์ (Rani Khaoger) ดีไซเนอร์ชาวซาอุดีอาระเบีย และลามยา อเบดิน (Lamya Abedin) ชาวอาหรับเอมิเรตส์ กลายเป็นสองดีไซเนอร์ที่มีชื่อเสียงในฐานะนักออกแบบที่สร้างสรรค์อาบายาในลักษณะ “ตะวันออกผสมตะวันตก” ได้อย่างลงตัวที่สุด

ความนิยมดังกล่าวทำให้ยี่ห้อเสื้อผ้าชั้นนำของโลกตะวันตก อย่างเบอร์เบอร์รี่ คาลวิน ไคลน์ คริสเตียน ดิออร์ ดันฮิลล์ และจิวองชี อุดรอนทนไม่ไหวต้องกระโดดเข้าร่วมตลาดอาบายาทรงสมัยใหม่กับเขาด้วย

อาบายาที่ผ่านการออกแบบอย่างอลังการ ฉูดฉาด และแปลกตา ชนิดพลิกโฉมหน้าเสื้อผ้าของผู้หญิงมุสลิมนี้ ยืนยันให้เห็นว่า “ความงามกับความศรัทธานั้นอาจจะไปด้วยกันได้” นี่คงจะเป็นความคิดของบูร์ก ไบเรอร์ (Burak Birer) วัย 31 ปี และเมห์เหม็ด วอลแกน อาเตย์ (Mehmet Volkan Atay) วัย 32 ปี หนุ่ม-สาวคู่รักชาวตุรกี ผู้ก่อตั้งนิตยสาร Ala นิตยสารแฟชั่นสำหรับผู้หญิงสวมผ้าคลุมที่กำลังแพร่หลายอยู่ในโลกขณะนี้

ทั้งสองคนเริ่มต้นจากความคิดว่ามีหนังสือแฟชั่นของตะวันตกจำนวนหนึ่ง ตั้งแต่ “Cosmopolitan, Elle, Vogue, Marie Claire” หนังสือพวกนี้มักเกี่ยวกับ

อีฟเป็นต้นเหตุให้เกิดความชั่วของอดัมและเป็น
มูลเหตุของบาปต่าง ๆ) ภายใต้ความเชื่อนี้ การคลุม
หน้าจึงมีความเกี่ยวข้องกับความเป็นที่ที่จะต้อง
ปกปิดธรรมชาติที่ชั่วร้ายและร่างกายที่น่าอัปยศ
อย่างไรก็ดี ในทางตรงกันข้ามก็มีการ
วิเคราะห์ว่า “ในตะวันออกกลาง การคลุมเป็น
ประวัติศาสตร์การแต่งกายที่แบ่งแยกผู้หญิงของ
ชนชั้นสูงในระบบของกรีก ยิว และคริสเตียน ซึ่ง
มีร่องรอยแนวคิดของตะวันตกที่ว่า การคลุมนั้น
เกี่ยวข้องกับการแยกตัวของผู้หญิง เนื่องจาก

กับเซ็กซ์และโชว์เปลือย ซึ่งมันคือการขายเซ็กซ์
นั่นเอง แต่สำหรับพวกเรา-หมายถึงผู้หญิงหลาย
ล้านคนในโลกนี้ เชื่อว่าแฟชั่นสามารถที่จะมีความ
แตกต่างได้” ไบเรอร์ กล่าวกับเดอะ เดลี เมล (The
Daily Mail)

Ala ในภาษาตุรกีแปลว่า “ความงดงามที่สุด
แห่งความงาม” (the most beautiful of the
beautiful) นิตยสารมุ่งโชว์นางแบบที่สวมผ้าคลุม
และจะลงโฆษณาเฉพาะเสื้อผ้าที่มีความสอดคล้อง
กับวัฒนธรรมอิสลามเท่านั้น

ปัจจุบัน Ala ยอดตีพิมพ์ 30,000 ฉบับ มี
สมาชิกต่างประเทศทั้งหมด 5,000 ราย ในจำนวน
นี้ 1,500 ราย อยู่ในเยอรมัน ซึ่งเป็นประเทศที่มี
ชาวตุรกีอาศัยอยู่มากที่สุด ราคาขายฉบับละ 9 ลีรา
หรือ 3.20 ปอนด์ นิตยสาร Radikal ในเยอรมันตั้ง
ฉายาให้กับ Ala อย่างหรรษาว่าเป็น “ไวต์แห่ง
(แฟชั่น) ผ้าคลุม” (the Vogue of the Veiled)

อาเตอร์ กล่าวกับ สไปเกิล ออนไลน์ (Spiegel
Online) ว่า เธอและคนรักยอมรับถึงช่องว่าง
ทางการตลาดอันน้อยนิด อีกทั้งพวกเธอก็ยังต้อง
ทำการตลาดเองอีกด้วย

“เราไม่เคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับนิตยสารมา
ก่อนเลย” เธอกล่าว ขณะที่ไบเรอร์ มั่นใจในอนาคต
ของนิตยสาร เพราะเชื่อมั่นว่าความงามกับความ

ความรู้สึกว่าตัวเขาต่ำต้อยกว่า” (El Guindi in
Esposito, 1995 b : 109)

อย่างไรก็ตาม ในช่วงที่เกิดศาสนาคริสต์
ผู้หญิงยิวนั้นจะคลุมทั้งศีรษะและใบหน้า ดังปรากฏ
ในพระคริสตธรรมเก่า (Old Testament) ใน
Genesis 24 : 6 Isaiah 3 : 32 ที่กล่าวถึงเรื่องราว
ของนักบวชจูด้าที่มาพบกับ ธามาร์ ลูกสาว
บุญธรรม แต่เข้าใจผิดว่าเธอเป็นโสเภณีข้างถนน
เพราะเธอคลุมหน้า (เหตุการณ์ในตอนนี้มีภาพ

ศรัทธา นั้นไปด้วยกันได้

“พวกเราไม่เชื่อว่าผู้หญิงจะปิดกั้นตัวเอง ผ้า
คลุมก็มีสิทธิได้รับการออกแบบแฟชั่นได้เหมือน
กัน” ไบเรอร์กล่าว อย่างไรก็ตาม เพื่อตลาดที่กว้างขึ้น
ไบเรอร์เสริมว่า Ala หาใช่เพียงนิตยสารสำหรับ
มุสลิมเท่านั้น มันอาจแพร่หลายในหมู่ผู้หญิงอื่นๆ
ที่ “การต่อต้านการขายเนื้อหนัง” กลายเป็นเรื่อง
สำคัญขึ้นมาสำหรับผู้หญิงทั่วโลก

สำหรับพี่น้องชาวไทย หากนิตยสาร Ala
ไม่ออก ก็ลองนึกถึงนิตยสาร “นิตยสาร
แฟชั่นครอบครัวและผู้หญิงมุสลิมชื่อดังไป
พลาง ๆ

ขอบคุณข้อมูลจาก เว็บไซต์ The Daily Mail,
Spiegel Online, Styletipsnow.com และ “คู่สร้าง-
คู่สม” ฉบับที่ 729 (1-10 ธันวาคม 2554)

การคลุมหน้านั้นมีมาตั้งแต่โบราณยาวนานก่อนจะเกิดวัฒนธรรมอิสลามและวัฒนธรรมคริสเตียน ถึงแม้ว่าในความรับรู้ของคนทั่วไป การคลุมหน้าจะมีความสัมพันธ์กับผู้หญิงอาหรับมาอย่างยาวนานก็ตาม แต่ก็มีหลักฐานซึ่งแสดงให้เห็นว่าการคลุมหน้ามีอยู่นานแล้วในวัฒนธรรมที่ไม่ใช่อาหรับ

ที่วาดโดย Emile Vernet ในปี 1840 ภาพนี้ถูกมองว่าเป็นภาพตัวแทนของผู้หญิงตะวันออก และบทบาทของเพศหญิงที่กลายเป็นวัตถุทางเพศในคัมภีร์)

ในคัมภีร์พระคริสตธรรมใหม่ นักบุญเซนต์ปอลยืนยันกับผู้หญิงคลุมหน้าระหว่างสวดมนต์และอธิบายแก่ผู้หญิงเหล่านั้นว่าผู้ที่ไม่สวมผ้าคลุมหน้าจะอาย และสรุปว่า “ถ้าพวกเธอปฏิเสธที่จะปกปิดศีรษะของเธอแล้ว เธอก็ควรโกนหัวของเธอเสีย” (1 Corinthians 11 : 3-17) อย่างไรก็ตามก็ดีสำหรับคริสเตียนแล้ว “การพุดถึงผ้าคลุม” ในความหมายที่เกี่ยวข้องหรือสื่อไปยังความสันโดษและการถือพรหมจรรย์ไม่ได้รับการกล่าวขานถึงอย่างแพร่หลายเท่ากับความเข้าใจที่ว่า การคลุมเป็นกระแสของการเคร่งศาสนาอิสลามในยุคปัจจุบัน

ทำไมต้องคลุม? – รากเหง้าของฮิญาบ

ในสังคมตะวันตก การแต่งกายโดยทั่วไปแล้วล้วนมีลักษณะเป็นปรากฏการณ์ทางโลกย์ แต่ในอาหรับ คำว่า Libas มีความหมายทั้งในด้านวัตถุ ด้านสังคม และศาสนา ด้วยสัญลักษณ์ที่แฝงฝังอยู่ทั้งที่มองเห็นและมองไม่เห็น ทั้งนี้ก็เพราะการคลุมนั้นมีรากเหง้ามาจากการใช้ประโยชน์ มีความสัมพันธ์กับลักษณะทางโลกย์และศาสนา (El Guind, 1999 : 70) เป็นดังเช่นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงการปฏิบัติตนของผู้สวมใส่และสังคม

ในแง่มุมมองของเครื่องแต่งกาย ฮิญาบอ้างอิงถึง “อาภรณ์ที่บางเบา” ที่มีกฎบัญญัติอยู่ในศาสนาอิสลาม อย่างไรก็ดี อย่างที่ฟัดวา เอล กวินดี (Fadwa El Guindi) กล่าวไว้ว่า ฮิญาบ (Hijab)

ไม่ใช่คำอาหรับที่หมายถึงการคลุม ในความเป็นจริงไม่มีคำอาหรับที่มีความหมายพอจะอธิบายการคลุมศีรษะและปกปิดใบหน้าด้วยซ้ำไป มีคำจำนวนมากที่ถูกใช้อธิบายในงานเขียนเกี่ยวกับการแต่งกายของผู้หญิงโดยทั่วไป เช่น คำว่า abaya ในซาอุดีอาระเบีย คำว่า Chador ในอิหร่าน คำว่า gallibiyah ในอียิปต์ คำว่า burnus และ haik ในอัลจีเรีย และ jilbab ในอินโดนีเซีย ส่วนคำอื่นๆ อย่างเช่น “burnus” “nigab” และ “gina” ก็เป็นการกล่าวถึงการคลุมหน้า ไม่ใช่การคลุมเฉพาะศีรษะ ดังเช่น ชาวอาหรับที่ท่องเที่ยวในทะเลทรายและผู้หญิงชนเผ่าในทะเลทรายชนเผ่าอื่นๆ (El Guind, 1999 : 7)

ความหลากหลายของคำ/ภาษาที่ใช้เรียกเหล่านี้ ชับเน้นให้เห็นความแตกต่างทั้งในแง่ของภูมิภาคและศาสนาไปในเวลาเดียวกัน ความแตกต่างดังกล่าวนี้เป็นไปบนพื้นฐานของความซับซ้อนหลากหลายของระดับชั้นทางสังคม ซึ่งแสดงออกให้เห็นอย่างชัดเจนผ่านสัญลักษณ์

ในอาหรับคำว่า Hijab นั้น หมายถึงสิ่งที่ใช้กัน ความหมายตามตัวอักษรคือ “ม่าน” คำว่า Hijab โดยตัวมันเองประกอบขึ้นจากคำ 2 คำ คือ ‘sitr’ และ ‘hajaba’ ซึ่งมีความหมายว่า ‘ปิดบังด้วยม่าน’ ดังที่ฟาติมะ เมอร์นิสสิ (Fatima Mernissi) นักสังคมวิทยาชาวโมร็อกโก กล่าวไว้ว่าฮิญาบคือสัญลักษณ์ที่แสดงออกถึงความศรัทธาในศาสนาที่ผู้หญิงใช้เป็นเครื่องแสดงออกต่อโลก

ภายนอก อีกทั้งยังเป็นเครื่องหมายของความอ่อนโยน คำอธิบายนี้ดูจะเป็นคำอธิบายที่ทรงอิทธิพลมากเมื่อมีการกล่าวถึงความหมายของฮิญาบ

นอกจากนั้นยังมีคำอธิบายที่ได้รับความนิยมอีกว่าฮิญาบเป็นอาการที่ปกป้องผู้หญิงจากความชั่วร้ายหยาบคายทั้งปวง

แม้ว่าการคลุมจะไม่ใช่ลักษณะพิเศษที่ชี้ให้เห็นความเป็นอิสลามมาตั้งแต่ดั้งเดิม หรืออีกนัยหนึ่งมันไม่ได้เป็นเอกลักษณ์ของอิสลามมาตั้งแต่ต้น อย่างไรก็ตาม ในหมู่ผู้หญิงอิสลามรุ่นใหม่ในอียิปต์ที่ต่อสู้เพื่อสิทธิสตรีมุสลิมพวกเธออ้างว่าการคลุมนั้นเป็นธรรมเนียมที่เกิดขึ้นและมีผลต่อการกดขี่ผู้หญิง (Al-Ali ใน Chaty และ Rabo, 1997 : 184) นักเขียนอย่างนาวาล เอล ซาดาวิ (Nawal El Saadawi) ชี้ว่า การคลุมนั้นไม่ใช่ส่วนหนึ่งของมุสลิมอียิปต์ และไม่ใช่อัตลักษณ์ของชาวอียิปต์ ในนิยายของเธอเปรียบเปรยว่า

ในแง่มุมมองของเครื่องแต่งกาย ฮิจญาบ อ้างอิงถึง “อาการที่บางเบา” ที่มี กฎบัญญัติอยู่ในศาสนาอิสลาม อย่างไรก็ดี อย่างที่ฟัดวา เอล กวินดี (Fadwa El Guindi) กล่าวไว้ว่า ฮิจญาบ (Hijab) ไม่ใช่คำอาหรับที่ หมายถึงการคลุม ในความเป็นจริง ไม่มีคำอาหรับที่มีความหมายพอ จะอธิบายการคลุมหัวและปกปิด ใบหน้าด้วยซ้ำไป

การคลุมเป็นสิ่งที่ยังบอกถึงการกดขี่ทางเพศ ของสังคมปีตาธิปไตย เอล ซาดาวี กล่าวว่า การ ที่จะเข้าใจความหมายดังกล่าวของการคลุมได้นั้น เราจะต้องย้อนกลับไปสู่รากฐานทางประวัติศาสตร์ ของการตกเป็นทาส

เอล ซาดาวี ตั้งคำถามว่าทำไมการคลุมของ ผู้หญิงจึงเกิดขึ้น ทั้งที่มันไม่ใช่ลักษณะดั้งเดิมของ อิสลาม? และเสนอให้มองย้อนกลับไปยัง ประวัติศาสตร์ของการคลุมที่กำเนิดขึ้นจาก อำนาจผู้ชายเป็นใหญ่ (1999)

อย่างไรก็ดี เป็นที่เข้าใจว่าการคลุมของ ผู้หญิงมุสลิมทุกวันนี้เป็นไปตามบัญญัติใน พระคัมภีร์อัลกุรอาน “ซูเราะฮ์ที่ 24 อันนุร ญุซอ ที่ 18 : 31 ที่กล่าวว่า

“และจงกล่าวเถิด (มุฮัมมัด) แก่บรรดามุอมี

นะฮ์ ให้พวกเธอลดสายตาของพวกเธอต่ำลง และ ให้พวกเธอรักษาตัวรของพวกเธอ และอย่าเปิดเผย เครื่องประดับของพวกเธอ เว้นแต่สิ่งที่พึงเปิดเผย ได้ และให้เธอปิดด้วยผ้าคลุมศีรษะของเธอลงมา ถึงหน้าอกของเธอ”

มีเชิงอรรถอธิบายความถึงข้อความที่ว่า “อย่าเปิดเผยเครื่องประดับของพวกเธอเว้นแต่สิ่งที่พึงเปิดเผยได้” ว่า “เครื่องประดับมีสองชนิด เครื่องประดับชนิดที่หนึ่ง คนอื่นจะมองเห็นไม่ได้ นอกจากสามี เช่น แหวนและกำไล เครื่องประดับ ชนิดที่สองคือเครื่องประดับที่คนแปลกหน้ามองเห็น ได้ คือ ส่วนภายนอกของเสื้อผ้า”

ข้อความในพระคัมภีร์ดังกล่าวนี้ถูกตีความ โดยผู้ชายในบางประเทศว่าเป็นบทบัญญัติที่กำหนดให้ผู้หญิงมุสลิมปกปิดร่างกายให้มิดชิด

ตั้งแต่หัวจรดเท้า อย่างเช่นชุดที่เรียกว่า abaya ในซาอุดีอาระเบียและชุด Chador ในอิหร่าน ขณะที่ในประเทศมุสลิมอื่นๆ (เช่น อียิปต์) มีการปกปิดเพียงแค่ศีรษะ

เอล กวินดี (1999) กล่าวด้วยว่าดั้งเดิมการใช้ผ้าคลุมนั้นเป็นการแยกแยะสถานภาพและอัตลักษณ์ของบรรดาภริยาของท่านนะบีจากผู้หญิงอื่น “นั่นเป็นการเหมาะสมกว่าที่นางจะเป็นที่รู้จักเพื่อที่พวกนางจะไม่ถูกรบกวน” (อัลกุรอาน, 33 : 59) (การปกปิดเช่นนั้นเป็นการป้องกันพวกนางให้พ้นจากคำพูดของพวกมนุษย์เลวทราม และเป็นการแยกพวกนางให้แตกต่างจากพวกทาส) ข้อความอื่นในอัลกุรอานที่อ้างถึงฮิญาบก็เช่น ในซูเราะห์ 33 อายะห์ 53 ที่ว่า “และเมื่อเจ้าขอสิ่งใดจากพวกนาง ก็จงขอพวกนางจากหลังม่าน เช่นนี้แหละเป็นการบริสุทธิ์อย่างแท้จริง” (“พวกนาง” หมายถึงบรรดาภริยาของท่านนะบี) อันจะเห็นได้ว่ารากเหง้าความเป็นมาของการคลุมนั้นคือม่านกันที่ไม่ใช่การกั้นระหว่างผู้หญิงกับผู้หญิง แต่เป็นการปิดกั้นระหว่างผู้ชายและ (สมบัติของ) ผู้ชาย ดังมีการอธิบายความข้อความในคัมภีร์ตอนนี้ว่า “คือเมื่อพวกท่านจะขอสิ่งหนึ่งสิ่งใดหรือจะพูดกับพวกนางไม่ควรกระทำแบบเผชิญหน้ากัน ควรมีสิ่งใดมาขวางกันเพื่อป้องกันการสงสัย หรือการระแวงที่จะเกิดขึ้นได้ นอกจากนั้นก็เพื่อทำให้จิตใจของทั้งสองฝ่ายบริสุทธิ์ในสายตาผู้อื่น”

เมอร์นิสซิเห็นว่าม่านกันและฮิญาบนั้นแสดงให้เห็นได้ว่ามุสลิมนั้นแยก “พื้นที่” ออกเป็น 2 ลักษณะ (Memissi, 1991 : 86) คือพื้นที่ที่เปิดเผยไม่ได้ที่ถูกปิดบังไว้ด้วยฮิญาบกับพื้นที่ที่ได้รับอนุญาต พื้นที่ทั้งสองนี้ได้กลายเป็นมโนทัศน์สำคัญในโลกอิสลาม (๘)